

ዳኞች፡- አልማው ወሌ

ሙስጠፋ አህመድ

አብርሃ መሰለ

አብዬ ካሣሁን

እትመት አሰፋ

አመልካች፡- ወ/ሮ ነጋሪት ሰለሞን ሞግዚት ለሆኑለት ሕፃን የአብስራ ቴዎድሮስ-

ጠበቃ ሙሉታ ደበል ቀርቡ

ተጠሪ፡- ስካይ ባስ ትራንስፖርት ሲስተም አ.ማ - ጠበቃ በላይ ከተማ ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ ግንኙነቱ የመንገዥ ውልን መሰረት ያደረገ ቢሆንም የጉዳት ካሳ ክፍያው ከውል ውጪ ታላራነትን መሰረት አድርጎ ሊከፈለን ይገባል የሚለውን የአመልካችን ጥያቄ መነሻ አድርጎ የታየውን ክርክር የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው የአሁኑ አመልካች በአሁኑ ተጠሪ ላይ በፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመሰረቱት ክስ መነሻ ነው። የክሉ ይዘትም ባጭሩ፡- ንብረትነቱ የአሁኑ ተጠሪ የሆነና የታርጋ ቁጥር 3-40411ኢት በሚል የሚታወቀው የህዝብ ማመላለሻ ተሽከርካሪ የአመልካች ባለቤትና ሞግዚትና አስተዳዳሪ ለሆኑለት ህጻን ደግሞ ወላጅ አባት የሆኑት አቶ ቴዎድሮስ ጌታቸው ተሳፍረውበት ጥር 08 ቀን 2004 ዓ/ም ከአዲስ አበባ ወደ ጎንደር እየተጓዙበት እያለ አባይ በርሃ ላይ ከአሽከርካሪው ጥንቃቄ ጉድለት የተነሳ ለሕልፈት የተዳረጉ መሆኑን፤ ሚች በሕይወት እያሉ በወር ብር 3136.00 ገቢ በሚያስገኙ ስራ ላይ ተሰማርተው በሚያገኙት ገቢ አመልካችን ያስተዳድሯቸው እንደነበር፤ የሀገርንና የሚች እድሜ በመግለጽ እንዲሁም የሕሊና ጉዳት የደረሰባቸው መሆኑን በመጥቀስና የተቋረጠባቸውን ጥቅም በመዘርዘር በድምሩ ብር 395,816.00(ሶስት መቶ ዘጠና አምስት ሺህ ስምንት መቶ አስራ

ስድስት ብር) ለክሱ ከአወጡት ወጪና ኪሳራ ጋር ተጠሪ ኃላፊ ተብሎ እንዲከፍል ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው።

የአሁኑ ተጠሪ በሰጠው መከላከያ መልስም፡-ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የግዛት ስልጣን የሌለው መሆኑ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ከአስቀደመ በኋላ በፍሬ ነገር ረገድ ደግሞ ተጠሪ ጉዳቱን አምኖ መረጃዎችን በማሰባሰብ ወደ መድን ድርጅት በማስተላለፍ የሚጠበቅበትን ማድረጉን፣ አመልካች የሚፈለግባቸውን አሟልተው ከመድን ሰጪው ጋር ከመነጋገር ውጪ ተጠሪው ኃላፊነት የሌለበት መሆኑን፣ ካሳው በአሰሪውና በሰራተኛው አዋጅ መሰረት በኢንሹራንስ ወይም በመጠባበቂያ ጡረታ ገንዘብ የሚሸፈን መሆኑን፣ መጠኑ ከጉዳቱ ጋር ተመጣጣኝ መሆን ያለበት መሆኑን፣ ለወደፊቱ ሊደርስ ይችላል ተብሎ በሚገመተው ጉዳት የተረጋገጠ መሆን ያለበት መሆኑን፣ ሚች በሕይወት ሳለ ለሕጻኑ ይህን ያህል ወጪ ያወጣ ነበር ተብሎ በማስረጃ ተደግፎ ያለመቅረቡን፣ በመተዳደሪያ በኩል የተቋረጠ ገቢ ሳይኖር የቀረበ ክስ መሆኑን፣ የቀረበው መጠን በማስረጃ ያለመረጋገጡን ዘርዘርና በአጠቃላይ የአስራ ሰባት አመት የተጠየቀው የሕግ መሰረት የለውም በማለት ክሱ ውድቅ እንዲሆን ዳኝነት የጠየቀ ሲሆን ለመኪናው መድን ሽፋን የሠጠው አካል ወደ ክርክሩ ጣልቃ እንዲገባለትም ለፍርድ ቤቱ አመልክቷል።

የኢትዮጵያ መድን ድርጅት ወደ ክርክሩ እንዲገባ ተደርጎም የሃላፊነት መጠኑ እስከ ብር 40,000.00(አርባ ሺህ) መሆኑን፣አመልካች የህጻኑ እናት ስለመሆናቸውና ከሚቹ ጋር የነበራቸው ምን እንደሆነ እንደማይታወቅ፣ሕጻኑ ሲወለድ ሚች በሕይወት ስለሌሉ ህጻኑ ሊያገኘው የሚገባው ጥቅም ተቋርጧል የተባለው ከአውነት የራቀ ምክንያታዊነት የሌለው መሆኑን፣ የሚች ደመወዝ ብር 3,136.00 የተባለው ተጣርቶ የሚደርሳቸውን ያለመሆኑን፣ የተቋረጠው የጥቅም መቋረጥ የተጋነነ እና ከሚች ችሎታ እንዲሁም ከመሰረታዊ ፍላጎት ውጪ የሆኑትን ያካተተ መሆኑን ዘርዘር ኃላፊነት የለብንም፣ አለ ቢባል እንኳን ያላግባብ የቀረበ በመሆኑ ክሱ ውድቅ ተደርጎ ልንሰናበት ይገባል በማለት ተከራክሯል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር በመስማት የአሁኗ አመልካች በራሳቸው በኩል ያቀረቡት የካሣ ጥያቄ የሌለ መሆኑን ገልጾ ህጻኑ ግን ወራሽነቱ ተረጋግጦ በሞግዚቱ በኩል ክስ የአቀረበ በመሆኑ ክስ ለማቅረብ መብት እንዳለው ገልጾ በዚህ ረገድ ተጠሪና ጣልቃ ገቡ ያቀረቡትን ክርክር በማለፍ በፍሬ ነገሩ ደግሞ ሚች ከተጠሪ ጋር የመጓጓዣ ውል ግንኙነት የነበረው መሆኑ መረጋገጡን፣ በዚህ ምክንያትም ለደረሰው የሞት አደጋ ተጠሪ በን/ሕ/ቁጥር 596 መሰረት ኃላፊነት አለበት በማለት ወስኗል። ከዚህ በኋላ የካሣ መጠኑን በተመለከተ ደግሞ አደጋው በመደበኛ የመኪና ክስተት የደረሰ በመሆኑ በን/ሕ/ቁጥር 597 ከተመለከተው የካሳ መጠን በላይ ሊያልፍ የሚችልበት አግባብ የሌለ መሆኑን ጠቅሶና ሚች

በየወሩ ያገኙ ክንብረው ደመወዝ ውስጥ ለህጻኑ ብር 500.00(አምስት መቶ ብር) ወጪ ሊያደርጉ ይችሉ እንደነበር፣ ህግ በወቅቱ የነበረው ዕድሜ አንድ አመት ሁኖ ቀለቡ ለምግብ፣ ለልብስ፣ ለትምህርት፣ ለጤና እና ለሌሎች ለመልካም አስተዳደግ የሚበጁ ፍላጎቶች ለቀጣይ አስራ ሰባት አመት ድረስ የሚያስፈልገው መሆኑን ጠቅሶ በድምሩ ብር 102,000.00(አንድ መቶ ሁለት ሺህ ብር) ሊደርስ እንደሚችል ከገለፀ በኋላ በን/ሕ/ቁጥር 597 ድንጋጌ መሰረት የጉዳት ካሳ መጠኑ ከብር 40,000.00(አርባ ሺህ) ሊበልጥ አይችልም በማለት ይህንኑ ብር ተጠሪና ጣልቃ ገብ ባልተነጣጠለ ሁኔታ እንዲከፍሉ በማለት ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ የአሁኗ አመልካች ቅር በመሰኘት ይግባቸውን ለፌዴራሉ ክፍተኛ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ግራ ቀኙ ከተከራከሩ በኋላ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ሙሉ በሙሉ ፀንቷል። የአሁኑ የሠበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ መሰረታዊ ይዘትም፡- የሥር ፍርድ ቤት የአመልካችን ኃላፊነት በተመለከተ አደጋው በተለመደው የማሽከርከር ሂደት የተከሰተ ነው የሚለውን ድምዳሜ ያላግባብ ማስፈሩንና መረዳቱን፣ መኪናው መንገዱን ስቶ መግባቱ በን/ሕ/ቁጥር 599 ድንጋጌን መሰረት ተጠያቂነትን የሚያስከትል አይደለም በማለት ለህጻኑ በቀለብ ረገድ እንዲከፈል ካሳው ሲወሰን መጠኑ ከብር 40,000.00 ሊበልጥ አይችልም መባሉ የአመልካችን ክስና ማስረጃ እንዲሁም የተጠሪን ክርክር ይዘት ያላገናዘበ ነው በማለት የተጠሪ ኃላፊነት በን/ሕ/ቁጥር 599 ታይቶ የካሳው መጠንም በተጠየቀው አግባብ እንዲወሰንላቸው ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። አቤቱታው ተመርምሮም በዚህ ችሎት እንዲታይ በመደረጉ ተጠሪ ቀርቦ ግራ ቀኙ በዕሁፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር ባለመልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራ ቀኙን ክርክር ለሰበር አቤቱታ መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል። ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ሲቀርብ ከተያዙት ጭብጦች መገንዘብ የተቻለው፡-

1. የአመልካችን ኃላፊነት አስመልክቶ ከንግድ ሕጉ አንቀጽ 599 አንጻር የሚታይ አይደለም ተብሎ መወሰኑ ባግባቡ ነው? ወይስ አይደለም? እና
2. የካሳ መጠን አወሳሰኑ ሕጉን መሰረት ያደረገ ነው? ወይስ አይደለም? የሚሉ ነጥቦች በጭብጥነት ሊታዩ የሚገባቸው መሆኑን ነው። በመሆኑም እነዚህን ጭብጦችን መሰረት በማድረግ በጉዳዩ ላይ ዳኝነት የተሰጠበትን አግባብ ከንግድ ሕጉና ስለካሳ ክፍያ ከተደነገጉት ሌሎች ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ ጉዳዩን እንዲሚከተለው አይተነጥል።

የመጀመሪያውን ጭብጥ በተመለከተ፡-ክክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው ሚች የሕዝብ

ማመላለሻ በሆነው የአመልካች መኪና በመጓጓዣ ላይ እንዳሉ መኪናው አባይ በርሃ ተብሎ በሚታወቀው አካባቢ ተገልብጦ ለሕልፈተ-ሕይወት የተዳረጉ መሆኑ መረጋገጡን፤ አመልካች አሁን አጥብቀው የሚከራከሩት የተሽከርካሪው አሽከርካሪ መንገድ ስቶ መግባቱ ተረጋግጦ እያለ አመልካች አሽከርካሪው የፈፀመው ጥፋት ስለመኖሩ የሚያሳይ ክርክርና ማስረጃ በአመልካች አልቀረቡም ተብሎ በተጠሪና እና በሚች መካከል ያለው ግንኙነት የመጓጓዣ ውልን መሰረት ያደረገ በመሆኑ የካሳ መጠኑ ከብር 40,000.00 ሊበልጥ አይችልም በሚል መወሰኑ ያላግባብ ነው በሚል መሆኑን ነው።

በሚች ላይ ጉዳት እንዲደርስ ያደረገው የአመልካች መኪና የሕዝብ መጓጓዣ የሚሰጥ መሆኑን አመልካች በስር ፍርድ ቤት ክስ ሲመሰርቱ ከመግለጻቸውም በላይ አደጋው የደረሰበትን ሁኔታ ለማስረዳትም የሰውና የሰነድ ማስረጃዎችን ዘርዝረው ማቅረባቸውን የፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የውሳኔ ግልባጭ በገጽ ሁለት በግልጽ ያሳያል። አመልካች በሕጉ አግባብ የቆጠሩአቸው ምስክሮች ያልተሰሙት በምን ምክንያት እንደሆነ የስር ፍርድ ቤትም ሆነ የይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ውሳኔ ግልባጮች የሚያሳዩት ነገር የሌለ ሲሆን ለጉዳዩ ቀረበ የተባለው የሰነድ ማስረጃ ግን ተሽከርካሪው መንገዱን ስቶ በመግባቱ አደጋው መድረሱን እንደሚገልጽ ፍሬ ነገሩን የማጣራትና ማስረጃን የመመዘን ስልጣን ያላቸው የበታች ፍርድ ቤቶች የተቀበሉት ጉዳይ መሆኑን የክርክሩ ሂደት የሚያሳይ ሁኖ ተገኝቷል። የበታች ፍርድ ቤቶች ተሽከርካሪው መንገዱን ስቶ ገድል መግባቱ መረጋገጡን ተቀብለው ይህ ክስተት በን/ሕ/ቁጥር 599 አግባብ ተጠያቂነት አያስከትልም ወደሚለው ድምዳሜ የደረሱት እንዲዚህ አይነት አደጋ በመደበኛ የመኪና ክስተት የደረሰ መሆኑን የሚያስረዳ ነው በሚል ምክንያት ነው። ይሁን እንጂ አንድ አሽከርካሪ የመኪናውን መንገድ ስቶ የሚገባው በመደበኛው የማሽከርከር ሂደት ነው ተብሎ ድምዳሜ የሚያዘበት አግባብ የሌለ ሲሆን በማሽከርከር ሂደት መንገድ መሳት ሊከሰት የሚችለው በመኪናው ላይ በሚያጋጥመው የቴክኒክ ችግር ወይም በሽፌሩ የአነዳድ ችግር ወይም ሌላ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ትክክለኛውን መስመር ይዞ ለማሽከርከር የማያስችል ሁኔታ ሲያጋጥም መሆኑ የሚታወቅ ነው። የአሁኑ ተጠሪ አደጋው መደረሱን አምኖ መኪናው ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ወይም በሌላ ሕጋዊና አላማኝ ምክንያት አደጋው የደረሰ ስለመሆኑ ገልጾ ያቀረበው ክርክር የሌለ መሆኑን የክርክሩ ሂደት በግልጽ ያሳያል። ከዚህ አንጻር ጉዳዩ ሲታይ መኪናው መንገዱን ስቶ ገደል የገባው በሽፌሩ በተፈፀመው የጥንቃቄ ጉድለት መሆኑን የሚያስረዳ እንጂ በተለመደበው የመኪና ክስተት ነው ሊባል የሚችል ሁኖ አልተገኘም። የተጠሪ መኪና አሽከርካሪ ጥፋት የነበረበት ስለመሆኑ በዚህ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 130972፣ 115724፣ እና 122676 በቀረቡት ጉዳዮች ላይም የተረጋገጠ ጉዳይ ነው። በመሆኑም መኪናው መንገድ ስቶ ገድል መግባቱን የሚያሳይ ማስረጃ አመልካች ከማቅረባቸውና ተጠሪ ደግሞ

ለአመልካች ክስ በሰጠው መልስ መኪናው መንገድ ስቶ ገደል የገባው ከአሽከርካሪው ጥንቃቄ ጉድለት ስለመሆኑ ገልጾ ያልተከራከረ የመሆኑ ጉዳይ አደጋው በአሽከርካሪው ጥፋት የደረሰ ስለመሆኑ ተመሳሳይ በሆኑ መዝገቦች ተረጋግጧል ተብሎ ድምዳሜ ከመያዙ ጋር ተዳምሮ ሲታይ በዚህ ጉዳይም የአመልካች ኃላፊነት መጠን በን/ሕ/ቁጥር 597 የሚገደብበትን አግባብ አላገኘንም።

ሚቹን ለሕልፈት የዳረገው ተሽከርካሪ ሚቹ የመጓጓዣ ውል የመሰረቱበትና በጉዞ ላይ እንዳሉ ተገልጿል ጉዳቱ መድረሱ ከተረጋገጠ ጉዳዩ መገዛት ያለበት በንግድ ሕጉ ስለሰዎች መጓጓዣ በሚደነግጉት ድንጋጌዎች አግባብ ስለመሆኑ በመርህ ደረጃ በንግድ ሕጉ የተደነገገ ጉዳይ ነው። የመንገደኛውን ግዴታ በሚደነግገው በን/ሕ/ቁጥር 687 ስር መንገደኛው በውሉ ላይ የተወሰነውን ዋጋ መክፈል፣ ጉዞውን በሚጀምርበትን ስፍራ በተወሰነው ሰዓት መድረስና እንዲሁም በጉዞው ጊዜ ሁሉ አንገቱ የሚሰጠውን ትዕዛዝና በሕግ የታዘዘውን ማክበር እንደሚገባው በአስገዳጅ ሁኔታ ተደንግጓል። አንገቱ ደግሞ መንገደኛውን በመልካም ይዞታና ጥበቃ እንዲሁም ስለ ምቹቱና ስለጉዞው በውሉ በተወሰነው ጊዜ አክብሮ እንደተወሰነው መድረሻው ስፍራ የማድረስ ግዴታ ያለበት መሆኑን የን/ሕ/ቁጥር 588 በግልጽ ያሳያል። እነዚህ ድንጋጌዎች የመንገደኛውን እና የአንገቱን ተነፃፃሪ ግዴታዎችን የሚደነግጉ ሲሆን አንገቱን ኃላፊነት ደግሞ በአዋጅ ቁጥር 547/1999 የተሻሻሉት ድንጋጌዎች እንደተጠበቁ ሁነው ከቁጥር 589 እና ተከታይ ድንጋጌዎች ስር አስፍሯል። በመንገደኛው አካል እና ሕይወት ላይ ለሚደርሰው ጉዳት የአንገቱን የኃላፊነት መጠን በን/ሕ/ቁጥር 597 እና ተከታይ ድንጋጌዎች ስር ተመልክቷል። በእነዚህ ድንጋጌዎች ስር ያሉት የአላፊነት አይነቶች የሚከሰቱት በሕግ አግባብ የተቋቋመ የመጓጓዣ ውል መኖሩ ሲረጋገጥ መሆኑ ግልጽ ነው። በአዋጅ ቁጥር 547/1999 ያልተሻረውን የሰው መጓጓዣን መሰረት አድርገን ስናየው የመጓጓዣ ውል የሚባለው አንጓዥ ዋጋ በመቀበል ሰውን የተወሰነ ስፍራ ለማድረስ ግዴታ የገባበት ስምምነት ስለመሆኑ በን/ሕ/ቁጥር 561 ስር የተደነገገ ሲሆን የን/ሕ/ቁጥር 567(1) ድንጋጌ ሲታይም ሰውን ለማጓጓዝ የሚደረግ ውል በሁለቱ ወገኖች ስምምነት መሰረት ስለመሆኑና አንገቱ መንገደኛው የማጓጓዣ ሰነድ ትኬት ወይም የደንበኛነት ተኬት እንዲቀርብና ጉዞውን እስኪፈጽም ድረስ ጠብቆ መያዝ የሚገባው መሆኑን ሊያስታውቀው እንደሚችል ደንግጓል። የን/ሕ/ቁጥር 567(2) ድንጋጌ ደግሞ የመጓጓዣ ሰነድ ሳይኖረው የሚጓዝ መንገደኛ ከዋጋው በላይ ተጨማሪ ገንዘብ ይከፈላል የሚል ማስታወቂያ ሊደረግ እንደሚችል ሲደነግግ ለመንገደኛው በሚሰጠው ተኬት ላይ የሚከፈለው ዋጋና የሰዓቱ መነሻና መድረሻ የተመለከተ መሆን እንዳለበትም የተጠቃሹ ድንጋጌ በንግድ ሕግ ቁጥር 597 ስር በግልጽ አስፍሯል። ጉዳዩን የሚገባው ልዩ ሕግ የንግድ ሕጉ ነው ከተባለ ደግሞ የጉዳት ካላ የሚሰላውም በዚህ ሕግ በተዘረጋው ስርዓት መሰረት ነው።

በመሰረቱ በንግድ ህግ ቁጥር 596 መሠረት አደጋው የደረሰ መሆኑን ለማስረዳት ካልቻለ በመንገደኛው ላይ ለደረሰው ጉዳት በሀላፊነት የሚጠየቅ መሆኑን የንግድ ሕግ ቁጥር 597 ድንጋጌ

ያሳያል። የሀላፊነት መጠንን በተመለከተ ደግሞ ለአንድ መንገደኛ ከብር 40,000 /አርባ ሺ ብር/ እንደማይበልጥ የንግድ ህግ አንቀጽ 597 በግልጽ ይደነግጋል። ይሁን እንጂ በንግድ ህግ አንቀጽ 597 የተደነገገው የሀላፊነት መጠን አንገብ በንግድ ህግ አንቀጽ 596 የተደነገጉትና ከሀላፊነት ነጻ የሚያደርጉት ሁኔታዎች መኖራቸውን ለማስረዳት ባልቻለበት ሁኔታና መንገደኛው በንግድ ህግ አንቀጽ 599 በሚደነገገው መሠረት አንገብ አደጋ ሊያደርስ የሚችል መሆኑን እያወቀ በፈጸመው ተግባር ወይም ጉድለት ምክንያት አደጋው የደረሰ መሆኑን ለማስረዳት ባልቻለበት ጊዜ ተፈጻሚ የሚሆን ድንጋጌ ነው።

በንግድ ህግ ቁጥር 588 በሚደነግገው መሠረት የመንገደኛውን መልካም ይዘታ ደህንነትና ምቹት በመጠበቅ መንገደኛውን የማጓጓዝ ሀላፊነቱን ሊወጡ የሚገባቸውን ወገኖች የመኪና ባለቤት፣ ሹፌር፣ ረዳቱና ሌሎች ሰራተኞች ሊሆኑ የሚችሉበት አግባብ መኖሩን፣ በንግድ ህግ አንቀጽ 599 “አንገብ የተፈፀመው ተግባር ወይም ጉድለት” የሚለው ሀረግ አንገብ በግሉ የፈጸመውን ተግባር ወይም ጉድለት የሚመለከት ሳይሆን የአንገብ ሰራተኞች አደጋ ሊያደርስ ወይም ሊፈጠር እንደሚችል እያወቁ የፈጸሙትን ተግባር ወይም ጉድለት የሚያካትት ስለመሆኑ በሰ/መ/ቁጥር 67973 በሆነው መዝገብ ላይ በቀረበው ጉዳይ በአዋጅ ቁጥር 454/1997 አንቀጽ 2(1) መሰረት በማናቸውም እርዳታ የሚገኝ ፍርድ ቤትን የሚያሰገድድ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል። በዚህ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የተያዘው ጉዳይ ሲታይም አደጋው የደረሰው የአመልካች መኪና ሲያሸከረከር የነበረው ሹፌር ባጠፋው ጥፋት ስለመሆኑ በበታች ፍርድ ቤቶች የክርክር ሂደት የተረጋገጠ በመሆኑ ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የን/ሕ/ቁጥር 599 ሁኖ አግኝተናል። እንዲህ ከሆነ አመልካች በተጠሪ ላይ ለደረሰው ጉዳት በንግድ ህግ አንቀጽ 597 ከተደነገገው በላይ ካሳ የመክፈል ሀላፊነት የለብንም በማለት ያቀረቡት ክርክር የህግ መሠረት ያለው አደለም። በመሆኑም አመልካች በንግድ ህግ አንቀጽ 597 ከተደነገገው የሀላፊነት መጠን በላይ ለተጠሪ ካሳ የመክፈል ሀላፊነት እንዳለባቸው የንግድ ህግ አንቀጽ 599 ድንጋጌ የሚያስገነዝቡን በመሆኑ የበታች ፍርድ ቤቶች የካሳው መጠን ብር 40,000.00 ሊሆን ይገባል ሲሉ የደረጓት ድምዳሜ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ያለበት ሁኖ አግኝተናል። ምክንያቱም የንግድ ህግ አንቀጽ 599 ድንጋጌ በን/ሕ/ቁጥር 597 ስር የጉዳት ካሳ ከብር 40,000.00 እንደማይበልጥ በመርህ ደረጃ የተቀመጠውን የሀላፊነቱን መጠን በልዩ ሁኔታ የደነገገ፣ መንገደኛው ከአንገብ ከብር 40,000 በላይ ካሳ ለመጠየቅና ለማግኘት የሚችልበትን ልዩ ሁኔታ የሚደነግግ ድንጋጌ ነውና። በን/ሕ/ቁ. 599 ድንጋጌ መሠረት ለመንገደኛው ካሳ የመክፈል ሀላፊነት ያለበት አንዥ ለመንገደኛው የሚከፍለው የካሳ መጠን ለመወሰን በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2091 እና 2092 የተደነገጉት የካሳ አከፋፈል መርሆች አግባብነት ያላቸው ስለመሆናቸውም ይህ ችሎት ከላይ በተጠቀሰው የሰበር መዝገብ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሰጠበት ጉዳይ ነው።

በተያዘው ጉዳይ ግን የተጠሪ ንብረት የሆነውን የህዝብ ማመላለሻ ያሽከርክር የነበረው የተጠሪ ሰራተኛና የመኪናው ሹፌር በፈጸመው ክባድ ጥፋት ምክንያት አደጋው መድረሱ በሚገባ ተረጋግጧል።ተጠሪ በዚህ ሰበር ደረጃ አጥብቆ የሚከራከረው የተጠሪ ንብረት የሆነውን የህዝብ ማመላለሻ መኪናን ያሽከርክር የነበረው የተጠሪ ሰራተኛና የመኪናው ሹፌር የሆነው ክባድ ጥፋት የነበረበት ስለመሆኑ የሚያረጋግጥ ማስረጃ ከሚመለከተው ፖሊስ አልቀረበም፣ ተሽከርካሪው ፍጥነት የነበረው ስለመሆኑ የሚያሳይ ማስረጃ አላቀረበም፣ አመልካች ባቀረቡት የሰነድ ማስረጃ መኪናው መንገድ ስቶ ገደል ገብቷል ተብሎ መጠቀሱ የአሽከርካሪውን ጥፋት የሚያሳይ አይደለም በማለት ስለመሆኑም ተገንዝበናል።

ይሁን እንጂ የክፍሉ ፖሊሲ በሰ/መ/ቁጥር 130972፣ 122676፣115724 በቀረቡት ጉዳዮች ለስር ፍርድ ቤቶች በቁጥር 01514 በቀን 26/06/2007 ዓ/ም በላከው ማስረጃ ስለአደጋው በወቅቱ የተደራጀ የምርመራ መዝገብ እንደሌለ፣ በተሽከርካሪው ላይ የቴክኒክ ምርመራ ባለመደረጉ እና ፕላን ባለመነሳቱ በወቅቱ የነበረውን የተሽከርካሪውን ፍጥነት ለማወቅ ያለመቻሉን በመግለፁ የሥር ፍርድ ቤቶች በእነዚህ መዛግብት በከላሾች የተቆጠሩትን ምስክሮች መስማታቸውን የክርክሩ ሂደት በግልጽ የሚያሳይ ከመሆኑም በላይ የስር ከላሾች በዚህ ረገድ ለይተው ያሰሟቸው ምስክሮች በወቅቱ ተሳፋሪ የነበሩና መኪናው የነበረውን አጠቃላይ እንቅስቃሴ በጊዜውና በቦታው ሁነው በስሜት ሕዋሳቶቻቸው በአዩት እና በተገንዘቡት መጠን የመሰከሩ መሆናቸውን ፍሬ ነገሩን የማጣራትና ማስረጃን የመመዘን ስልጣን ያላቸው የቦታች ፍርድ ቤቶች አረጋግጠዋል።

ከላይ እንደተገለጸው ስለአደጋው የተደራጀ የትራፊክ ማስረጃ የሌለ መሆኑና በአሁኗ አመልካች በኩል ቀረበ የተባለው የህንድ ማስረጃም መኪናው መንገድ ስቶ ገደል መግባቱን የሚያሳይ ስለመሆኑ የተረጋገጠ ሲሆን የተደራጀ የትራፊክ ማስረጃ ቢቀርብ እንኳን ማስረጃው የባለሙያ ማስረጃ እንደመሆኑ መጠን ባለሙያው መጨረሻ ላይ የሚደርስበት መደምደሚያ /ግኝት/ ሙያዊ አስተያየት /opinion/ ከመሆን አልፎ ፍሬ ነገር /fact/ መሆን እንደማይችል፣ ኤክስፐርቱ የሚደርስበት የመጨረሻ አስተያየት ከሚኖረው ሙያዊ ዕውቀት አድማስ ከሚታገዝበት መሣሪያና ከመሳሰሉት ጋር የተሟላና ሙሉ ዕምነት የሚጣልበት ማስረጃ /conclusive evidence/ ሊሆን ስለማይችል በዓይን ምስክሮች የተነገረን ፍሬ ነገር ለማስተባበል የሚያበቃ አቅም ሊኖረው አይችልም። ይህ ሰበር ችሎትም ቀደም ሲል በሰበር መ.ቁ. 14981 የኤክስፐርት ማስረጃ ሙሉ ዕምነት ሊጣልበት የሚችል ማስረጃ እንዳልሆነ የሕግ ትርጉም ሠጥቶበታል። ከዚህም ሌላ የኤክስፐርት ማስረጃ በማስረጃነት በቀረበ ጊዜ ይበልጥ ተቀባይነት የሚኖረው ከቀጥተኛ ማስረጃ ጋር በተጣጣመ ጊዜ እንጂ ቀጥተኛ ማስረጃውን በሚሳረር ጊዜ የበለጠ ክብደት የሚሰጠው ለቀጥተኛ ማስረጃው ስለሆነ የኤክስፐርት ማስረጃው ተቀባይነት ሊኖረው እንደማይችል መገንዘብ ስለሚቻል የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ፍሬ ነገሩን በቀጥተኛው ማስረጃ በማጣራት የተጠሪን

የሕዝብ ማመላለሻ መኪና ሲያሸከርክር የነበረው ሹፌር በማሸከርከር ሂደቱ ከመጠን በላይ ፍጥነት ጨምሮ ሲያሸከርክር የነበረ በመሆኑ ጥፋት መፈፀሙን ተረጋግጦ እያለ የበታች ፍርድ ቤቶች ከማስረጃ አቀራረብና አመዘዥን መሠረታዊ መርህ ውጪ በሆነ ሁኔታ አመልካች ካሳው በን/ሕ/ቁጥር 599 አግባብ የሚታይበትን ሁኔታ አላስረዱም በማለት የደረሱበት ድምዳሜ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ለማለት ችለናል። በመሆኑም በዚህ ረገድ ተጠሪ ያቀረበውን ክርክር ባለመቀጠል ተጠሪ በን/ሕ/ቁጥር 599 አግባብ ለጉዳዩ ኃላፊ አለበት ብለናል።

ሁለተኛውን ጭብጥ በተመለከተ፡-ከላይ እንደተገለጸው የተጠሪ ሃላፊነት መታየት ያለበት በን/ሕ/ቁጥር 599 አግባብ ነው ከተባለ ይህ ድንጋጌ የካሳ መጠኑ በብር 40,000.00 የማይገደብ መሆኑንና ካሳው ከውል ውጪ ኃላፊነትን በሚገዛው የሕግ ክፍል ስር ባሉት ድንጋጌዎች አግባብ መሰላት እንደሌለበት ያስገነዝባል። እንዲህ ከሆነ ተጠሪ በሚችሉ ላይ ለደረሰው ጉዳት በንግድ ህግ አንቀጽ 597 ከተደነገገው በላይ ካሳ የመክፈል ሀላፊነት የለብንም በማለት የሚያቀርበው ክርክርም ሆነ የበታች ፍርድ ቤቶች ይህንኑ የተጠሪን ክርክር በመቀበል የሰጡት ዳኝነት የህግ መሠረት ያለው አይደለም። ስለዚህ በን/ሕ/ቁ ህግ ቁጥር 599 ድንጋጌ መሠረት ለመንገደኛው ካሳ የመክፈል ሀላፊነት ያለበት አንዥ ለመንገደኛው የሚከፍለው የካሳ መጠን ለመወሰን በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2091 እና 2092 የተደነገጉት የካሳ አከፋፈል መርሆች አግባብነት አላቸው።

በመሰረቱ ካሳ የሚከፈለው ጉዳት መኖሩ ሲረጋገጥ ሲሆን የካሳ አተማመን ፣ መጠንና አከፋፈልን በተመለከተ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2090፣2091፣2092 ፣ 2095 እና በሌሎች ድንጋጌዎች የተቀመጠ ሲሆን ከእነዚህ ድንጋጌዎች መገንዘብ የሚቻለውም ካሳው በተቻለ መጠን ከጉዳቱ ጋር መመጣጠን ያለበት መሆኑን ነው።

ከውል ውጪ ኃላፊነትን በተመለከተ የሚገዙት የፍትህ-ህብረት ሕጋችን ድንጋጌዎች መንፈስ የጉዳትን ጠቅላላ ባህርይና የካሳ ልክ አተማመን ሁኔታዎችን ያስገነዝቡናል። በዚህም መሠረት ጉዳት በሰው ጥቅም ላይ ችግር የሚያደርስ መሆኑን፣ ይህም ጥቅም ማቴሪያላዊ /በሰው አካል ወይም ንብረት የደረሰ/ ወይም ሞራሊዊ ሊሆን እንደሚችል መገንዘብ ይቻላል። የተጎዳ ሰው ደግሞ መካስ እንዳለበት ያስረዳሉ። የካሳውን አተማመን በተመለከተም መጠኑ በተበዳዩ ላይ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ መመዘን ያለበት መሆኑን የፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2091 ድንጋጌ ያሳያል። የጉዳት ካሳ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ ሲመዘንም በተጎዷው ላይ በእርግጠኝነት መድረሱ የታወቀ /actual damage/ ወይም ወደ ፊት ሊደርስ የሚችል ጉዳትን/future damage/ ግንዛቤ ውስጥ ማስገባት የግድ የሚል መሆኑን የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2091/1/ እና 2092 ድንጋጌዎች መንፈስ ያስረዳል። በእነዚህ ድንጋጌዎች የጉዳት ካሳ ሊተመን የሚገባ መሆኑን ሕጉ በግልጽ

ከማስቀመጡም በተጨማሪ የአተማመኑ ሥርዓትም እንደጉዳቱ ዓይነትና ማስረጃ አቀራረብ ውስብስብነት ሊለያይ የሚችል መሆኑን የሕገ መንግሥት ያስገነዝባል፡፡ በዚህም መሠረት የጉዳት ካሳ መጠን አጥጋቢና በቂ ማስረጃን ወይም ርትዕን መሠረት በማድረግ ሊወሰን የሚገባው መሆኑን የካሳ አከፋፈሉን ልክ በሚደነግገው የሕገ ክፍል የተቀመጡ ድንጋጌዎች ያስገነዝባሉ፡፡

በመሆኑም ጉዳት መድረሱ በማስረጃ ከተረጋገጠና ጉዳቱ እርግጠኝነት ያለው መሆኑ ከተረጋገጠ ካሳ መወሰን ከአጠቃላይ የሕገ ዓላማና ክፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2091 እና 2092 ድንጋጌዎች መንፈስ አኳያ አግባብነት ያለው ነው፡፡ ጉዳቱ መድረሱና የጉዳቱ መጠን ከታወቀ ተጎጂው በጉዳቱ ልክ ሊካስ የሚገባው መሆኑን በአጠቃላይ ከውል ውጪ ኃላፊነትን ከሚገባው ሕግ አላማ ጋር አንድ ላይ የሚሄድ ነው፡፡ ወደያዝነው ጉዳይ ስንመለስም አመልካች የህፃን የአብስራ ወላጅ አባት የሆኑት ቴዎድሮስ ጌታቸው ከዚህ አለም በሞት በመለየታቸው ሕፃኑ ለወደፊቱ የተቋረጠበትንና ሊቋረጥበት የሚችል ጥቅም ያለው መሆኑን አስረድተዋል፡፡ በመሆኑም ህፃኑ ለወደፊቱ የተቋረጠበት ጥቅም ምን ያህል እንደሆነ ከወዲሁ በትክክል ማስቀመጥ የማይቻል መሆኑ የክርክሩ ሂደትና ባህርይ ያስገነዝባል፡፡ ሚች በወቅቱ የብር 3136.00 ወርሃዊ ደመወዝተኛ የነበሩ መሆኑ በፍሬ ነገር ደረጃ የተረጋገጠ ጉዳይ ነው፡፡ የስር ፍርድ ቤት ከዚህ ገቢ ውስጥ ለህጻኑ ቀላብ ሊውል ይችላል ያለው መጠን ብር 500.00(አምስት መቶ) ነው፡፡ ይህንኑ መጠን ሲይዝም የቀላብ ወጪ ሲታሰብ ግንዛቤ ውስጥ የሚገቡ የልብስ፣ ምግብ፣ ትምህርት፣ ጤና እና ሌሎች ለመልካም አስተዳደግ የሚበጁ ፍላጎቶች ወጪዎችን ሊያካትት እንደሚገባ በውሳኔው ላይ አስፍሯል፡፡ በእርግጥ በልጅ ቀላብ አወሳሰን ጊዜ ሊታዩ የሚገባቸው መሰረታዊ ጉዳዮች በህገ በግልጽ ባይመለከቱም የልጆችን ጥቅም ቀዳሚ ማድረግ፣ መሰረታዊ የሆኑ ነገሮችን ታሳቢ ማድረግንና መሠረታዊ ፍላጎቶችና ልዩ ወጪዎች ታሳቢ ማድረግን የሚጠይቁ መሆኑን ከቀላብ ባህርይና ከህገ መሰረታዊ አላማ የምንረዳው ጉዳይ ነው፡፡ ወላጆች ለራሳቸው መሰረታዊ ፍላጎቶች ሊያሟሉ የሚያስፈልጋቸውን ነገሮች ግንዛቤ ውስጥ ማስገባትም የግድ መሆኑ የሚታወቅ ነው፡፡

ከዚህ አንጻር ጉዳዩን ስንመለከትም የስር ፍርድ ቤት ሚች አቶ ቴዎድሮስ ጌታቸው በወቅቱ ያገኙ ይችሉ የነበረውን ወርሃዊ ደመወዝ ለሚቹ ፍላጎቶች ሊወጣ ከሚችለው ወጪና ከሕጻኑ መሰረታዊ ፍላጎቶችና ልዩ ወጪዎች ጋር ለማገናዘብ የሞከረ ቢሆንም ሚቹ በሕይወት ቢኖሩ ኑሮ ለወደፊቱ አቅማቸውን ገንብተውና ተገቢውን ጥረት በማድረግ የተሻሻለ ደመወዝ ላይ ሊደርሱ የሚችሉበትን ሁኔታንና ለመሰረታዊ ፍላጎቶች የሚወጣው ወጪ መጠን በየጊዜው ክፍ እያለ የሚሄድበት አጋጣሚ የሚከሰት ስለመሆኑ ማገናዘቡን ግን የውሳኔው ግልባጭ አያሳይም፡፡ ይህም ለህጻኑ ጥቅም ቅድሚያ በመስጠት መልካም አስተዳደግን በተቻለ መጠንና አቅም በሚፈቅደው ሁኔታ ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስችል የወጪ መጠን ለመወሰን ግንዛቤ ውስጥ መገባት ያለባቸው አጠቃላይ ከባባዊ ሁኔታዎች ያለመያዛቸውን የሚያሳይ ሁኖ አግኝተናል፡፡

ከዚህ አንጻር ሲታይ ለሕጻን የአብስራ ቴዎድሮስ በወር ሊወጣ የሚችለው የቀለብ ገንዘብ መጠን ብር 500.00(አምስት መቶ) ነው ተብሎ በስር ፍርድ ቤት ተይዞ የነበረው መነሻ በተሻሻለው የፌዴራሉ የቤተሰብ ህግ አዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀጽ 197 እና ተከታይ ድንጋጌዎች ስለቀለብ መጠን አወሳሰን የተደነገጉትን ድንጋጌዎችን መሰረታዊ ይዘትና ዓላማ ያላገናዘበ ሁኖ አግኝቶናል። ሚች በሕይወት ቢኖሩ ኑሮ ከፍ ወደ አለ ደረጃ በመድረስ የተሻለ ደመወዝ ሊያገኙ የሚችሉበት ሁኔታ መኖሩና ለህጻኑ የወደፊት ኑሮ የሚያስፈልጉ መሰረታዊ ፍላጎቶች ሊያስወጡ የሚችሉበት የወጪ መጠን ወደፊት ሊኖር ከሚችለው አጠቃላይ የህብረተሰቡ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ኑሮ ሁኔታ ግንዛቤ ውስጥ ቢገባ እንኳ በእርግጠኝነት የቀለቡን መጠን ከወዲሁ ለመወሰን የሚያስችል ነው ለማለት የሚያስደፍር አይደለም። በመሆኑም በዚህ ጉዳይ ለህፃኑ የቀለብ መጠኑን ለመወሰን አስቸጋሪ ሁኔታ ያለ መሆኑ ተገንዝቦን በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2102 ድንጋጌ መሰረት በርትዕ መወሰኑ ተገቢ ሁኖ አግኝተናል። በዚህም መሰረት ለህጻኑ በወር ለወደፊቱ የሚያስፈልገው ወጪ ብር 1000.00(አንድ ሺህ) ነው በማለት ህጻኑ አባቱ በመኪናው አደጋ በሞተበት ጊዜ የአንድ አመት እድሜ የነበረው መሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች በተረጋገጠው መሰረት አስራ ስምንት አመት እስኪሞላው የቀረበት የቀለብ ጥቅም ታስቦ የሚመጣው ውጤት ማለትም ብር1000.00x12x17= 204,000.00(ሁለት መቶ አራት ሺህ) ለአመልካች ሊከፈላቸው የሚገባ ሆኖ አግኝተናል። የቀለቡን አከፋፈል በተመለከተም አመልካች የህጻኑ ወላጅ እናትና ሞግዚት በመሆናቸው ተገቢውን ግዴታቸውን እንደሚወጡና ለተሻለ ጥቅምም ገንዘቡን ሊያወሉ የሚችሉበት ነባራዊ ሁኔታዎች መኖራቸውን ግንዛቤ ውስጥ በማስገባትና የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2154 ድንጋጌ ለፍርድ ቤቶች የሚሰጠውን ስልጣን በማገናዘብ በአንድ ጊዜ ተጠቃልሎ እንዲከፈል ማድረጉ ተገቢ ሁኖ ተገኝቷል።

ሲጠቃለልም የበታች ፍርድ ቤቶች ተጠሪን በን/ሕ/ቁጥር 599 አግባብ ተጠቂነት የለበትም በማለት የካሳ መጠኑን ብር 40,000.00(አርባ ሺህ ብር) አድርገው የሰጡት ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ያለበት ሁኖ ስለተገኘ ተከታዩን ወሰነናል።

ውሳኔ

1. በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 09275 ጥቅምት 08 ቀን 2006 ዓ/ም ተሰጥቶ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 142838 ጥቅምት 17 ቀን 2007 ዓ/ም የፀናው፣ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሻሻሏል። የአመልካች ሞግዚት የሆኑት ህጻን የአብስራ ቴዎድሮስ በደረሰው የሞት ጉዳት ምክንያት የጉዳት ከሳ በን/ሕ/ቁጥር 599 አግባብ ሊከፈለው ይገባል ብለናል።

2. ለህፃኑ ሊከፈለው የሚገባው የጉዳት ክፍያ መጠን ብር 204,000.00(ሁለት መቶ አራት ሺህ) ሁኖ አካፋይነትም በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2154 ድንጋጌ አግባብ በአንድ ጊዜ ሊሆን ይገባል ብለናል።
3. አመልካች በህጻኑ ስም የባንክ ሂሳብ ክፍተው ገንዘቡን የሞግዚትነት ስልጣን በሚፈቅደው አካሄድ በአግባቡ ጥቅም ላይ እንዲያውሉም ብለናል።
4. የኢትዮጵያ መድን ድርጅት በሰጠው የመድን ሽፋን እስከ ብር 40,000.00(አርባ ሺህ) ለመሸፈን የተስማማ መሆኑ በስር ፍርድ ቤት የተረጋገጠ በመሆኑ ብር 40,000.00(አርባ ሺህ ብር) ተጠሪና የኢትዮጵያ መድን ድርጅት ባልተነጣጣለ ሃላፊነት ሊከፍሉ ይገባል ብለናል። ቀሪውን ብር 164,000.00(አንድ መቶ ስልሳ አራት ሺህ) ደግሞ ተጠሪ ብቻውን ሊከፍል ይገባል ብለናል።
5. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪ ኪሳራና የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል። መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

መ/ተ